

ויצמן, חיים (1874-1952)

(Chaim Weizmann). מדינאי ומדען, נשיאה הראשון של מדינת ישראל. ו' נולד במוטול (Motol) שבבילורוסיה. בהיותו בן אחת-עשרה עברה משפחתו לפינסק (Pinsk) הסמוכה וב-1892 נסע לגרמניה. הוא למד בפוליטכניקום של דרמשטט (Darmstadt) ואחר-כך למד כימיה של צבעים בפוליטכניקום שרלוטנבורג (Charlottenburg) בברלין. ב-1897 עבר לאוניברסיטת פריבור (Fribourg) בשווייץ, ושם קיבל ב-1899 תואר דוקטור לכימיה. ב-1904 התיישב במנצ'סטר (Manchester) שבאנגליה ובשנת 1913 מונה למרצה באוניברסיטה של מנצ'סטר. הוא היה אישיות בולטת, אך לא מרכזית, בהסתדרות הציונית העולמית ובפדרציה הציונית בבריטניה.

בעקבות הצטרפותה של תורכיה למלחמת-העולם הראשונה החליט ו' שיש לקשור את העניין הציוני עם בריטניה. הוא הרים תרומה ייחודית וחשובה ביותר למאמץ המלחמה הבריטי בגלותו תהליך תסיסה של אצטון, שהיה חשוב לתעשייה הצבאית. ו' מלא את התפקיד המרכזי במשא-ומתן שסופו שהוביל להשגת הצהרת בלפור ב-2 בנובמבר 1917. ב-1920 נבחר ו' לנשיא ההסתדרות הציונית העולמית. הוא יזם את הקמת הסוכנות היהודית, וב-1929, אחרי מאמצים רבים, קמה הסוכנות. ב-1931 נבחר נחום סוקולוב לנשיא ההסתדרות הציונית במקום ו', אך ב-1935 חזר ו' לנשיאות התנועה, ושימש בה עד 1946.

באוגוסט 1933 מינה הקונגרס הציוני את ו', שבאותה עת לא מלא תפקיד רשמי בתנועה, לראש מחלקת הסוכנות היהודית ליישוב פליטים יהודים מגרמניה. מעשהו הראשון של ו' היה לנסות לתאם את כול פעולות ההצלה היהודיות ולנווט את דרך פעולתם של הארגונים היהודיים העוסקים בכך. מאמציו זכו בהצלחה מועטה בלבד בשל ההבדלים העמוקים בתפיסות של הקבוצות היהודיות השונות ובנטייתיהן, שלא היה אפשר לגשר עליהם בזמן כה קצר. ו' התנגד לפילנתרופיה גרידא, ורצה, כדרכו תמיד, למסד עליית יהודים מגרמניה ופליטים אחרים לארץ-ישראל בצורה מאורגנת, מפוקחת ומבוקרת כהלכה, ככול שהארץ יכולה לקלוט אותם. ואולם, נוכח הרדיפות הגוברות על יהודי גרמניה, לא נקט מדיניות נוקשה. נהפוך הוא, ו' קיווה שזרם עולים גדול יחזק מאוד את המפעל הציוני בארץ-ישראל. הוא סבר כי יש לתת קדימה ליהודים צעירים, ששוב אין להם עתיד בגרמניה, וכי במידת האפשר יש להעביר את רכושם לארץ-ישראל. ו' לא היה מעורב אישית בפרטי הסכם ה'העברה', אך תמך בו.

ו' גם השקיע מאמצים רבים בניסיון לשכנע מדענים מצטיינים לעלות לארץ-ישראל. הוא רצה להצילם וכן להפוך את ארץ-ישראל למרכז בין-לאומי למחקר מדעי.

אחרי שב-1935 חזר ונבחר לנשיא ההסתדרות הציונית העולמית ניצל ו' את קשריו הדיפלומטיים בניסיון למתן את רדיפות היהודים בגרמניה ובמקומות אחרים. זמן קצר לאחר

עלות היטלר לשלטון נפגש ו' עם רמזי מקדונלד, ראש-ממשלת בריטניה, ועם שרים בריטים אחרים. הוא גם פנה פעמים אחדות לבניטו מוסוליני ונפגש עמו, וכן פנה לראש ממשלת דרום-אפריקה ין קריסטין סמטס ולדיפלומטים צרפתים, ומחה בפניהם על אפלייה גזעית, אזרחית וכלכלית נגד היהודים, כפי שעשה בכול מותב בין-לאומי.

ערב מלחמת-העולם השנייה התחייב ו' בפני ראש-ממשלת בריטניה, נוויל צ'מברלין, לשיתוף פעולה מלא מצד היהודים נגד היטלר, ולהקים דיוויזיה יהודית לוחמת תחת דגלה שלה במסגרת כוחות הצבא הבריטי (ראה 'חטיבה יהודית לוחמת'). לימים נאחזו העוסקים בהכחשת השואה במכתב של ו' מראשית ספטמבר 1939, פירשוהו כ'הכרזת מלחמה על גרמניה' מצד העם היהודי, בהעניקים לו', לצורך העניין, מעמד של מנהיג אחד ויחיד של העם היהודי, וזאת כדי למצוא צידוק ליחסו של היטלר ליהודים בעת המלחמה. נמצא גם היסטוריון גרמני (ארנסט נולטה) שנאחז באותו מכתב, אם לא להצדיק את ההחלטה בדבר ה'פתרון הסופי' הרי, למיצער, למצוא לה מעין נסיבות מקילות אובייקטיביות, כביכול.

בעיצומה של השמדת יהודי אירופה בידי הנאצים השתתף ו' במאמצי הצלה נואשים, אך כולם נדחו בידי בריטניה. כך היה גם לגבי בקשתו בספטמבר 1939 לביטול חוקי ה'ספר הלבן', שהגבילו בצורה חריפה עליית יהודים לארץ-ישראל באותה עת חירום שבה היו יהודי אירופה זקוקים למצוא מפלט. בפברואר 1943 דחתה בריטניה הצעה שמקורה כפי הנראה היה בממשלת רומניה, ובה נכונות להעביר 70,000 יהודים למקום מפלט, אם אפשר לארץ-ישראל.

במאי 1944, כאשר הביא יואל ברנד מבודפשט לארץ-ישראל את הצעת הגרמנים להפסיק את החיסול הכולל של יהודי אירופה ולהתיר יציאת מיליון יהודים תמורת 10,000 משאיות וכמויות של תה, קפה, קקאו וסבון, עצרו הבריטים את ברנד באשמת שווא שהוא סוכן נאצי. ביולי 1944, נועד ו' עם שר החוץ הבריטי אנתוני אידן, והפציר בו להיענות בחיוב לשליחות ברנד, ולו אך כדי להרוויח זמן. הוא גם ביקש שמטוסי בעלות-הברית יפציצו את מחנות הריכוז, אך פנייתו לא הביאה לכלל פעולה (ראה אושוויץ, הפצצת-).

אחרי המלחמה נדחק ו', שהיה חולה ועיוור למחצה, לשולי התנועה הציונית בידי דוד בן-גוריון ואבא הלל סילבר, והקונגרס הציוני הראשון אחרי המלחמה לא בחר בו עוד לנשיא ההסתדרות הציונית העולמית. למרות זאת המשיך ו' בפעולתו למען הציונות ומלא תפקיד חיוני במאמצים להקמת מדינת ישראל. כאשר קמה מדינת ישראל נבחר ו' להיות נשיאה הראשון. הוא מת בתקופה נשיאותו. ספר זכרונותיו 'מסה ומעש' פורסם בעברית ב-1949.